

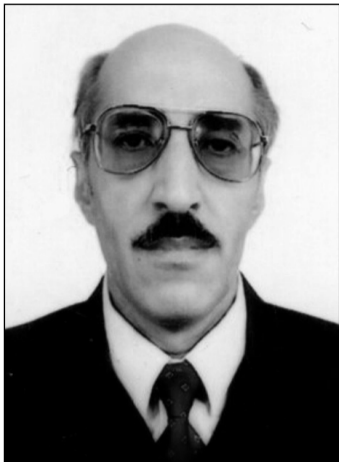
Bu günlər 100 illik yubleyini qeyd etdiyimiz Bakı Dövlət Universitetinin (ADU) Şərşünaslıq fakültəsinin yetirmələri harada olublarsa, istər ölkə daxilində, istərsə də Azərbaycanın hüdudlarından kənar qazanmış olduqları bilik və intellektual səviyyələri ilə həmişə seçiliblər. Şərşünaslıq fakültəsinin ənənələrini davam etdirən elm məbədlərindən biri də Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutudur.

Belə ki, bir zamanlar institutun kadr potensialı üçün baza rolunu oynayan fakültənin yetirmələri zəngin xəzinənin sirlərini açılmasında, Azərbaycan elminə töhfələr verməkdə bu gün də öndə gedirlər. Əlyazmalar xəzinəsində mühafizə olunan yüzlərlə ərəb, fars və türk dillərində olan əlyazma məhz Şərşünaslıq fakültəsinin keçmiş məzunlarının tərcümə və tədqiqatlarında işıq üzünə çıkmış, digər elm sahələri üçün mənbəyə çevrilmişdir. Şərşünaslıq fakültəsinin qısa tarixində bu insanlar özləri bir xəzinəyə çevrilmişlər. Şərşünaslıq fakültəsinin çəfəkeş yetirmələrindən biri də filologiya elmləri doktoru Nəsim Göyüşovdur. 1970-ci ildə BDU-nun Şərşünaslıq fakültəsinə fərqlənmiş diplomla bitirən və həmin ildən AMEA Əlyazmalar İnstitutunda əmək fəaliyyətinə başlayan Nəsim Göyüşov kiçik elmi işçi, elmi işçi, elmi katib və şöbə müdiri vəzifələrində işləmişdir. Hal-hazırda "Farsdillə əlyazmaların tədqiqi" şöbəsinin müdiri vəzifəsində çalışır. Nəsim Göyüşov həm də respublikada güvənli tərcüməçidir. 1974-1976-cı illərdə İran İslam Respublikasının Tehran, 1984-1986-cı illərdə isə İsfahan şəhərində SSRİ Energetika Nazirliyinin göndərişi ilə bu ölkədə elektrostansiya tikintisi sahəsində tərcüməçilik etmişdir.

Nəsim müəllim 1981-ci ildə Tiblisidə "Azərbaycan dili feili bağlama tərkiblərinin fars dilində ifadə üsulları" mövzusunda müdafiə etdiyi dissertasiyaya görə filologiya elmləri namizədi elmi dərəcəsinə almışdır. 2009-cu ildə Bakıda "Füzulinin sənət və mərifət dünyası" mövzusunda müdafiə etdiyi işə görə isə filologiya elmləri doktoru elmi dərəcəsinə almışdır. Yaxınlarda "Füzulinin sənət və mərifət dünyası" mövzusunda müdafiə etdiyi işə görə isə filologiya elmləri doktoru elmi dərəcəsinə almışdır. Yaxınlarda "Füzulinin sənət və mərifət dünyası" mövzusunda müdafiə etdiyi işə görə isə filologiya elmləri doktoru elmi dərəcəsinə almışdır. Yaxınlarda "Füzulinin sənət və mərifət dünyası" mövzusunda müdafiə etdiyi işə görə isə filologiya elmləri doktoru elmi dərəcəsinə almışdır.

N. Göyüşovun elmi yaradıcılıq istiqamətləri çoxşaxəlidir. Onun yaradıcılığında birinci yeri farsdillə əlyazmaların elmi təsviri və kataloqlaşdırılması tutur. Bu sahədə Azərbaycanın görkəmli şərşünas alimi Rüstəm Əliyevi özünə ustad bilir. Əlyazmalar İnstitutunun iş prinsiplərinin əsası hesab edilən əlyazmaların elmi-poliqrafik təsviri dəqiqlik tələb edən məsuliyyətli bir işdir. Rüstəm Əliyev kimi şəriətli alimlər sələflərindən öyrəndikləri bu peşəni təmənnəsiz olaraq gənc nəsle ötürmüşlər. Bu ənənə günümüzə də davam etməkdədir. Rüstəm Əliyevin rəhbərliyi ilə farsdillə əlyazmalar kataloqunun I, II və III cildləri işıq üzünə çıkmışdır. Əlbəttə, topluya daxil edilmiş təsvirlərin ərəsə gəlməsində Nəsim müəllimin də əməyi danılmazdır. Alimin müxtəlif elmi toplusunda həmin sahə ilə bağlı dərc etdirdiyi elmi məqalələr işindəki bacarığın xəbər verir. Bu qəbildən olan "Aktualgünə voprosi kataloqizatsii vostochny rukopisey na sovremennom gtape", "Dokumental'noe pamaşt' istorii", "Yazılı abidələrin akademik tədqiqi və nəşri problemi" və s. kimi məqalələri gənc təsvirçilərin tez-tez müraciət etdikləri mənbələrdir.

Nəsim müəllimin yaradıcılığının ikinci istiqamətini klassik ədəbiyyat üzrə araşdırmalar tutur. Dahi Nizami yaradıcılığına müraciət edən alimin "İsgəndərnamə": mədəniyyətlərin dialoqu və universal bəşəri dəyərlər" adlı yığcam kitabında bir ələm mənə var. Nəsim müəllim bu kitabda "İsgəndərnamə" əsərində mədəniyyətlərarası dialoqu və universal bəşəri dəyərlər problemini təhlil etmişdir. Araşdırmada müəllif belə bir

nəticəyə gəlir ki, dastanın arxa planında Nizami iki təzadlı qütbü qarşılaşdırır. İsgəndər - tarixi şəxs, sərvət və hərbi güc sahibi, Zülqərnəyn - peyğəmbər və mənəvi güc sahibi, İsgəndər - Ammon-Zevsin oğlu, Zülqərnəyn - bəşər və peyğəmbər, İsgəndər fəteh - Zülqərnəyn adil hökmdar, İsgəndərin məsləhətçisi filosof Aristotel, Zülqərnəynin yol göstərən - qeyb ələmini bilən Xızır, İsgəndər - şərab və əyləncəyə meyillənir, Zülqərnəyn - şərab içməz və əyləncədən uzaqdır. Əslində Nizami makedoniyalı İsgəndər müqabilində Qurandan gələn Zülqərnəyn obrazını üstün bilir. Əsərin sonunda İsgəndərin rast gəldiyi ədalətli cəmiyyət isə Meybodinin Quran təfsirindən götürülmüşdür.

Yunan dilinə tərcümə edilərək işıq üzünə çıkmış həmin kitabda yunanlı bir müəllimin eyni mövzudan irihəcmli məqaləsi də daxildir.

2012-ci ildə Nəsim müəllimin respublikada yeganə peşəkar miniatur üzrə mütəxəssis sayılan sənətşünaslıq elmləri doktoru Cəmilə Həsənzadə ilə Yunanıstanda rastlaşır. Mədəniyyət Nazirliyinin xətti ilə Yunanıstana ezam olunmasında məqsəd Rodos adalarında şəxsi kitabxanalardan birində mühafizə olunan Nizamının "Xəmsə"si ilə tanışlıq idi. XVII əsrə aid həmin əlyazmada 64 miniatür vardı. Dahi Nizamiyə olan dərin rəğbət alimi onun sirlər dünyasına çəkiq aparmış və bu sahədə bir-birindən maraqlı araşdırmaları dünya nizamışünaslıq elmi üçün yeni səhifələr açmışdır. Nəsim müəllim mərhum sənətşünas Cəmilə xanımın işlədiyi "Qələmin səhri (Nizami "Xəmsə"sindən seçilmiş minyatürlər)" başlıqlı layihədə həmmüəllif və kitabın redaktorudur. İki cildlik bu rəsmi kitab Türkiyədə Azərbaycan və ingilis dillərində nəfis şəkildə nəşr edilmişdir.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2021-ci il Nizami Gəncəvi ili qeyd etməsi ilə əlaqədar olaraq dahi şairin 880 illik yubileyi ilə əlaqədar ölkənin hər yerində tədbir və konfranslar keçirilmiş, kitablar nəşr edilmişdir. Akademik Refael Hüseynovun redaktəsi ilə nəşr olunan "Nizami Gəncəvi klassik və müasir araşdırmalarda" adlı irihəcmli kitabda (Elm və Təhsil. Bakı. 2021) Nəsim müəllimin "Xəmsə": Söz və hikmət xəzinəsi" adlı maraqlı araşdırması dərc edilmişdir. Bu araşdırmada müəllif öncə nizamışünaslığın problemlərindən və bu sahədə olan boşluqlardan bəhs edir, təhriflərə qarşı çıxır və belə qənaətə gəlir ki, "nizamışünaslıqda iki cəhət diqqət mərkəzində dayanır: halallıq və akademizm". Ortada şairin öz orijinal sözü, öz düşüncəsi, öz ruhu, bəhrələndiyi ilkin qaynaqlar və sənəddi faktlara dayanan elmi təhlil ilə yanaşı, səmimiyyət və sevgi olmalıdır. Nizami irsini anlamaq istəyində olan hər kəs bütün deyilənləri nəzərə almalı, həm də Quranda deyildiyi kimi, ölçünü və tərəzini düz tutmalıdır.

Vay o zərgərin halına ki, hesab

Nəsim Göyüşov - 75

Xəzinə içində xəzinələr silsiləsindən

vaxtı

Onun qızılının əyan gümüşdən az gəlsin (Nizami).
Araşdırmada Nizami "Xəmsə"si aşağıdakı əsas istiqamətlər üzrə dəyərləndirilir:

1. Sözlün dəyəri və uca meqamı;
2. Hikmət və onun universal məzmunu;
3. İnsan, onun xilqətinin hədəfi və əsas dəyərləri;
4. Tövhid etiqağı və pak iman;
5. Seyr və süluk, nəfslə mücadilə;
6. Ədəb və əxlaq;
7. İctimai ədalət və fəzilətli cəmiyyət.

Bunlarla yanaşı, Nəsim müəllim Nizamışünaslıqda bağlı bir sıra irihəcmli məqalələr də dərc etdirmişdir. Müəllimin "Nizami idealının əsas qaynaqları və cizgiləri", "Nizami və klassik Şərq poetikası", "Nizamışünaslığın müasir problemləri və Nizami dünyası ilə ümumi tanışlıq" ("Sirlər xəzinəsi"ndən "İskəndərnamə"yə), "Khamsa: The Source of Wisdom and Civilization" (ingilis dilində Almaniyada nəşr olunub), "Xəmsə": Fərqli sivilizasiyaların görüşü" ünvanlı yazılan dünya nizamışünasları tərəfindən orijinal və yeni söz kimi qarşılanır.

Məhəmməd Füzuli yaradıcılığına müraciət edən alim araşdırmalarının nəticəsi olaraq elm ələminə iki monoqrafiyaya təqdim etmişdir.

Beynəlxalq Sürüş Nəşriyyatı tərəfindən çap olunan "Füzulinin sənət və mərifət dünyası" ünvanlı monoqrafiyaya müəllimin doktorluq dissertasiyasına qaynaqlıq etmiş sanballı elmi araşdırma. Kitab haqqında akademik Vəsim Məmmədəliyev və professor Əliyev Səfəri ayrı-ayrılıqda rəy çap etdirmişlər. Hər iki alim bu kitabı Azərbaycan klassik ədəbiyyatının tədqiqində, xüsusilə Füzulishünaslıqda yeni mərhələ adlandırmışlar. Belə ki, burada dahi şairin sənət və bədi - estetik dünyasının incəlikləri sovet ideologiyasından kənar, sənətkarın mənsub olduğu mənəvi dəyərlərə uyğun şəkildə, islam mədəniyyəti müstəvisində, Quran və irfan işığında araşdırılır. Nəsim müəllimin "Füzuli: Düşüncə və ruhun poetikası" ünvanlı ikinci monoqrafiyasını birinci kitabının davamı hesab etmək olar. Burada müəllif Füzuli poetikasına yeni baxışla yanaşı və göstərir ki, Füzulinin poetik ələmində bir-birindən ayrılmaz iki mühüm ünsür birləşir: düşüncə və ruh. Burada klassik söz sənətinin incəlikləri müasir elmi metodologiya əsasında araşdırılır, Füzuli sözünün dərin rəmzi mənə qatları, fəlsəfi dərinlikləri aşkar edilir, şairin poetik düşüncə və ruhunun modelləri müəyyən edilir. Füzuli qəzəllərinin poetik stukturunda yer alan ikili qarşılaşma, təzad, analogiya və paralellik əlaqəsi Şərq poetikasının qəlibləri əsasında üzə çıxarılır.

Bu iki kitabla yanaşı, alimin Füzuli yaradıcılığının çeşidli yönlerini təhlil edən çoxsaylı konfrans materialları və məqalələr dərc edilmişdir, onlardan bəzilərinin xatırlatmaq yerinə düşərdi: "Füzuli: eşq və mərifət dünyası"; "Füzuli dünyası: İslam və Quran anlama"; "Füzulinin söz sənətində bədi məntiq və tənasüblük"; "Füzuli sənətində yazı, xətt və təsvirə bağlı rəmzi yozumlar"; "Füzuli dünyasını Yunus İmra və Mövlana ilə qovuşduran ortaq dəyərlər"; "Təsəvvüf rəmzlərinin əsas qaynaqları

və təsnifatı" və s. kimi bir-birindən dolğun yazılarda Nəsim Göyüşov Füzuli yaradıcılığına müxtəlif aspektlərdən yanaşaraq, özünəməxsus şərhlər vermişdir. Ümumiyyətlə, Nəsim müəllimin elmi təhlillərinə xas bir cəhət xüsusilə vurğulamaq istədik: o, həmişə ilkin qaynaqlara müraciət edir, klassik nəzəri sistemlər və müasir elmi metodlardan faydalanaraq sənədsiz və dəlilsiz mülahizə irəli sürmür. İrəli sürdüyü müddəalan məntiqə əsaslandırma bilir.

Nəsim müəllimin şərşünaslıq araşdırmalarının daha bir qolunu "Şərqdə sənət və poetikanın nəzəri məsələləri" mövzusu təşkil edir. Müəllimin "Milli sənətin nəzəri təhlilənin giriş" ünvanlı monoqrafiyası bu sahədə ərəsə gətirdiyi sanballı bir əsərdir. Kitabda milli sənətin növləri: musiqi, xalçaçılıq, rəssamlıq, xəttatlıq, memarlıq və söz sənətinin nəzəri əsasları təhlil edilir. İslam sivilizasiyası məkanında təkamül yolu keçən həmin sənət növlərinin məzmunca zənginləşməsinə İslam dəyərlərinin rolu qabardılır. Qeyd edək ki, Sovetlər dönəmində Azərbaycanda sənətşünaslıq milli-mənəvi köklərdən ayrılarak materialist dünyagörüşü əsasında təhlil edilirdi. Nəsim müəllimin bu kitabı keçmiş köklərə qayıdış baxımından maraqlı doğurur.

Alimin bu qəbildən olan: "Söz sənətinin nəzəri əsasları"; "Şərqdə söz sənətinin dəyərləndirmə prinsipləri"; "Gvölöüie duxovnix istokov xudojestvennoqo mişlenie"; "Cələlədin Rumi: ruhi işıqlanma və batini mərifət"; "Muğam sənəti Orta çağların mənəvi-estetik dəyərləri işığında"; "Şərq mədəniyyətində xəttin metafizik və estetik anlama"; "Təsəvvüf və bədi təfəkkür"; "Klassik mətnin təhlilində semiotik yanaşma" və s. kimi məqalələri də elmi maraqlı doğurur.

Nəsim Göyüşovun elmi yaradıcılığının üçüncü şaxəsini akademik Vəsim Məmmədəliyevin tövsiyə və məsləhəti ilə İslam mədəniyyəti üzrə araşdırmalar, xüsusilə təsəvvüf və irfan sahəsində çalışmaları təşkil edir. Alim bu sahədə "Qur'an və irfan işığında" və "Təsəvvüf anlayları və dəvrişlik rəmzləri" ünvanlı iki monoqrafiyaya dərc etdirmişdir.

Mənim elmi redaktoru olduğum birinci kitabda islam düşüncəsinin qaymağı sayılan irfan dəyərləri Quran işığında araşdırılır və monoqrafiyanın elm ələminə gəlməsi bu sahə üzrə Sovetlərdən sonra Azərbaycanda ilkin addım hesab edilə bilər. O cümlədən, təsəvvüf anlayları və dəvrişlik rəmzləri də orijinal qaynaqlar əsasında Azərbaycanda ilk dəfə Nəsim müəllim tərəfindən təqdim edilir. Alimin dərin bələd olduğu mərifət dünyası onun "İslam və sənət dünyası"; "Mərac və sənət dünyası"; "İslam və musiqi"; "İslam düşüncə paradigması: əsas yönərlər"; "İslamda estetik dəyərlər sistemi"; "İslam universal sivilizasiya modeli kimi"; "İbnü-Ərəbinin düşüncə modelini müəyyənləşdirən əsas aspektlər"; "Hürufiliyin mənşəyi və əsas təlimi"; "Qurani-Kərim bədi təsvirin zəngin qaynağı kimi" ünvanlı məqalələrində öz əksini tapmışdır.

Nəsim Göyüşovun yaradıcılığının dördüncü qolunu klassik islam fəlsəfəsi, irfan və ədəbi mətnlərin farscadan tərcüməsi təşkil edir. İstər fars dilinin incəliklərini, istərsə də islamı dərin bələd bilməsi nəticəsində

Eynülqüzzat Həmədaninin "Təməhdət", Şeyx Mahmud Şəbüstərinin "Gülşəni-raz", Şəmsəddin Lahicinin "Məfəthül-icaz fi Şərh-i Gülşəni-raz", Əbu Hamid əl-Qəzəlinin "Kimiyyəi-səədət", Ömər Xəyyamın "Rübailər", Camal Xəlil Şirvaninin "Nüzhətül-məcalis" kimi əsərlərinin dilimizə qüsursuz tərcümə nümunələrini gətirmişdir. Bunlarla yanaşı, o, əlyazmalardan toplayaraq tərcümə və tərtib etdiyi tibbə aid materialları "Xalq təbabəti xəzinəsindən", seçmə məqalələr toplusunu isə "Keşkül" adlı məcmuə şəklində nəşr etmişdir.

Nəsim Göyüşovun rəhbərliyi ilə dinşünaslıq ixtisası üzrə üç fəlsəfə doktoru yetişmiş, fəlsəfə və elmlər doktoru emi dərəcələri alacaq bir çox dissertant və doktorantlara opponentlik etmiş, formal deyil, sözlün həqiqi mənasında mütəxəssis rəyi vermişdir.

Nəsim Göyüşov Əlyazmalar İnstitutunun xarici mütəxəssislərinin yaradıcılığında daha çox müraciət etdiyi və iqtibaslar verədiyi əməkdaşlarından biridir. Təsədüfi deyildir ki, 2011-ci ildə Routledge (London and New York) nəşriyyatı tərəfindən çap edilmiş "Sovet şərşünaslıq araşdırmaları irsi" (The Heritage of Soviet Orientalist Studies) adlı kitabın Azərbaycan İslam araşdırmaları bölməsində məşhur şərşünas alim, akademik V. M. Məmmədəliyevlə yanaşı filologiya elmləri doktoru N. Göyüşov barədə də məlumat verilib. San-Fransiskoda yerləşən Akademia.edu saytında N. Göyüşovun əsərləri 70-dən çox ölkədən (ABŞ, Kanada, İngiltərə, Fransa, Almaniya, Rusiya, Danimarka, İsveç, İtaliya, İspaniya, Meksika, Braziliya, Türkiyə, İran, Hindistan, Pakistan, İndoneziya, Yaponiya) olan 700-dən artıq alim tərəfindən izlənməmişdir. Müəllimin İslam sahəsindəki araşdırmaları xarici mütəxəssislərin diqqətini daha çox cəlb edir.

Nəsim Göyüşov beynəlxalq konfranslarda söylədiyi məruzə və təqdim etdiyi məqalələri ilə də həmişə diqqət mərkəzindədir. Belə ki, alim Sankt-Peterburq, İran, Yunanıstan və Türkiyədə 16-dan çox beynəlxalq konfransda məqalə ilə çıxış etmişdir. Alimin aşağıda sadalanan məqalələri isə türk dilində nəşr olunmuşdur: "Ashab-i Kehf kəssəsi: Tarixsel gerçəklikdən dini-epistemolojik və psixoloji kavram"; "Tasavvufte ilim və Seyyid Yahya Bakuvinin bu konuda Düşüncəsi"; "Bayramiyyə və digər tasavvufi mekteplərin ortaq mənəvi-kültürel boyutları"; "Azərbaycan aşık edebiyatında Hz. Ali (a.s) fəzailərinin irfani və sembolik kavramları".

Ani olaraq nəzərdən keçirdiyimiz Nəsim Göyüşov yaradıcılığı alimin məhsuldar və səmərəli fəaliyyətinin göstəricisidir. Ümumiyyətlə, Nəsim müəllim ciddi mütəxəssis kimi tanınır. O, hay-küydən və şan-şöhrətdən uzaq sadə ömür yolu keçmişdir. Bu ərəfədə 75 illik yubileyi qeyd edilən, yeni - yeni yaradıcılıq uğurları gözlədiyimiz Nəsim müəllimə Allah-Təaladan can sağlığı diləyirik.

Zəkiyyə Ağababa qızı

ƏBİLOVA

AMEA Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu
"Əlyazmaların və əski çap kitablarının tərcüməsi" şöbəsinin baş elmi işçisi, fəlsəfə üzrə elmlər doktoru